

IŠ PRIEBALSINIO LINKSNIAVIMO ISTORIJS

Daugiskaitos ir vienaskaitos kilmininkas, daugiskaitos vardininkas

J. KAZLAUSKAS

Geriausiai priebalsinė fleksija išliko vienaskaitos ir daugiskaitos galininkuose, nes dėl fonetikos raidos jie sutapo su atitinkamais *i*-kamieno linksniais. Labai gerai išliko priebalsinė fleksija ir daugiskaitos kilmininke, nors jis turėjo skirtingą galūnę, negu *-i* kamienas, pvz., *akmenų*, plg. lat. *ausu*, sen. sl. *kamenŏ*, gr. $\rho\omicron\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\nu$, lot. *hominum*, sen. vok. *muotero*, sen. ind. *śunām* ir kt., ir *avių*, plg. sen. sl. *ognjъ*, gr. $\rho\omicron\lambda\acute{\iota}\omega\nu$ ir kt. Priebalsinę formą čia, matyti, palaikė vienodos stipriųjų *-o* ir *ā*-kamienų daugiskaitos kilmininko formos, plg. *miskų*, *lazdų* ir *akmenų*. Stiprų priebalsinio kamieno daugiskaitos kilmininko ryšį su *o*-kamieniu rodo tai, jog pagal daugiskaitos kilmininką neretai tarmėse susidaro nauja *o*-kamenė priebalsinio linksniavimo žodžių daugiskaita, pvz., *akmenai*, *piemenai*, *sėmenai*, *šunai*, *vandenai*, *želmenai* ir kt. (analogiškai daugiskaitai ir vienaskaita, pvz., *akmenas*).

XVI–XVII a. lietuvių kalbos paminkluose priebalsinė daugiskaitos kilmininko forma vartojama dar plačiai:

1) šakninių žodžių: *ausų*, *dantų*, *durų*, *naktų*, *širdų*, *žvėrų*, *viešpatų*¹;

2) *n*-kamieno: *akmenu* DP 181₃₁, 195₅₁, *akmenų* DP 289₈, *akmenų* DP 407₂, *akmenu* DP 505₃₈, *akmenų* DP 622₁₈, *akmenų* BrBLuc 3, 2 Chron 1, *akmenu* BrB 2 Chron 9, Hiob 30, *akmenų* BrB 21, 73, 143, 163; 184 (2 k.), 286, Jud 1, Jes, 5, 17, Jerem 18, *akmenu* BrP II 240₁₈, 301₇, BrB 163, 220, Ezech 40, PS I 275₄, 343₁₀, II 15₂₂, Kl M 94, *akmenump*² DP 130₂₈; PS II 15₁₈; *piemenų* DP 206₁₉, 246₁₁, 247₄, 48, 388₁₈, 429₂₁, *piemenų* DP 304₂₈, 377₂₄, *piemenų* DP 470₁₀, *piemenų* DP 611₂₅, BrP I 85₃, 94₁₅, 16, 93₁₀, 95, 97 (2 k.), 98 (2 k.), 102₄, 118, Su 100, 131, 133, 134, 173, *pijemenų* Su 101, *piemenų* BrB 24 (2 k.), 110, *piemenump* DP 328₁₇, *piemenumpi* BrP I 83₉, *piemenump* Mž 188₉, Su 18₁₄, KlG 18₈; *sėmenų* DP 87₂₇, *sėmenų* DP 86₂₇, *smāgenų* DP 84₉, 533₁, *smāgenų* PS I 14₂₆, *smāginu* KlM 104, *smāginu* BrB Jes 25; *šunų* DP 270₄₉, *schunu* Mž 291₆, *wāndenu* DP 82₁₀, 288₃₀,

¹ Zr. 74 psl. ir t.

² Čia ir kitur pateikiami ir aliatyvai.

wądnęny DP 253₄₈, 258₁₈, *wandenu* EE 12₁, DP 347₁₄, Mž 577₄, 505₄, 462₁₇₋₁₈, MΓ 7₁₈, 40₁₉, 136₁₉, BrP I 22₁₈, 197₂₂, 198₂₅, 199₉, 200₈, 201₁₆, 203 (2 k.), 204_{2,8}, II 439₇, BrB I (2 k.), *wandnū* KIG 185, *wandenump* KIM 12, *wądnenu* DP 594₁₈, *wądnęny* DP 612₁₄, *wandęny* BrB 123, *wandenu* BrP II 138₁₂, *wandęny* BrB Jes 7, 18 (2 k.), Ezech 17, GG 8, *wandęny* BrB Apoc 17, Ps 29, *wandenu* PS I 140₂₁, 155₇, 228₂₈;

3) r- kamieno: *dukterū* EE 169₆, *dukteru* PK 94, DP 620₃₆, BrP I 179₈, BrB 113, PS II 102₂₈, MΓ 227_{8,9}, *dukteru* BrB Ezech 14, 16, 2 Chron 2, Sal 30, 12, 36, 46, 69, 55, 56, 74, 198, 215, 263, 272, 121, *dukterū* BrB Bar 4, Ischm 9, *dūkterū* BrB Jerem 16, Esra 9, Nah 5, 13, GG 7, *dukterū* DP 304₅₁; *moteru* Mž 411₈, EE 166₁₀, *moterū* EE 156, 214, *móteru* DP 45₃₀, *móterū* DP 112₃₇, 171₃₃, 175₃, 432₁₂, 441₄₄, 464₄₇, 599_{47, 48, 51}, *móterū* DP 52₂₇, 138₅₂, 185₃₃, 304₁₂, 393₁₁, 439₂₄, *moterū* DP 179₁₅, 274₃₇, 471₇, 620₃₇, 614_{10, 11}, 671₁₀, *móterū* DP 465₂₄, *móteŗū* DK 55₁₇, *móteru* AK 55₁₈, *moterump* DP 175₁₃, 420₈, *moterū* BrB 36, 56, 198, 220, 257, 276, Ezech 16, 2 Chron 3, 11, 2 Luk 5, 5 Jes 9, Esra 10, GG 6, *moteru* BrP I 100₃, 307, 308, 314, 330, 386, PS I 83₂₂, II 10₁₄, 216₁₈, MT 232₁₂, Su 31, 260, 273, 279, MKr 54, KIM 33, 54, KIG 462, *materu* BrP I 392₂, II 258, 261, 268 (2 k.), 269, 275, 340, 461, *moterump* KIG 111; *sēseru* PK 31, *sēseru* DP 493₅, *sēseru* BrP I 106, II 410, *sēserū* BrB Ezech 16;

4) s- kamieno: *debėsu* DP 542₆, *debesu* KnN 30₂₁;

5) kitų kamienų: *dešimtū* DP 92₁₈, 127₂₈, 445₇, *dešimtu* DP 108₃₈, *dešimtiū* DP 26₃₀, 28₃₈, 111_{30, 41}, 112₃₃, 251₁₈, 297₃₀, 311₇, 419₄₅, 460₂₀, *dėšimtu* DP 279₈, *dėšimtu* DP 373₄₇, BrP I 117₂₈, 139, Su 83, 150 (2k.), 153, *deschintu* EE 61, 123₂₀, *deschintū* EE 96₄ (2 k.), *desimtu* Su 71, *deschintu* BrP I 139₁₂, 255₆, 256, 320₄, II 5, 217, 218, BrB 173, *desimtu* PS I 298₂₄, II 109₂₁, 185₆; *išmintū* DP 464₃₈, *išmintū* DP 415₃₀, *ischmintu* BrP I 169₁₂, *ischmintū* BrB V Jes 47; *krutu* E 57_{20, 23}, EE 25, DP 43₂₁, DK 127, BrP I 362_{17, 19}, 411, PS I 360₁₃, II 101₁₂, 239₂₈, Su 248, *krutu* BrB Jes 27, *krutu* DP 263₄₄, 412₂₈, 416_{2, 21, 22}, *krutu* DP 316₃₂, AK 17_{21, 24}, *krutu* BrB 104, 130, *krutu* KIG 24; *makštu* DP 156₃₃; *mokėstū* DP 425₅, 562₁₀, *mokėstū* DP 542₄₇, *mokėstū* DP 577₄₄; *priežastū* DP 28_{20, 37}, 31₁₉, 54₅, 65₁₀, 70₃₃, 71₃, 79₄₃, 105₂₃, 116₃₉, 452₁₃, 461₃₀, 470₃₄, *priežastu* DP 362₃; *priežastū* DP 427₃₄, *priežastu* Mž 128, MT 15₃, 67₁₀, 75₁₈, 87₈, 90₁₄, 93₁₂, 229₈, 144₁₀, BrP I 9₁₉, 43₂, 88₈, 131₃₈, 143₇, 164₁₉, 214₁₈, 221₆, 224₄, 296, 308, 422, II 39, 98, 99, 111, 263, 276, 292, 312, 380, 368, 424, 359, 492, 512, *priežastu* Su 105₄, *priežastu* MT 142₁₁, 197₈, *priežastu* BrP I 349₁₂, *priežastu* PS I 200₄, 315₂, 326₁₂₋₁₅, 365₅, II 6₁₂, 40₁₅, 113₅, 152₆, 226₁₈, 242₁₃; *olektū* BrB 178, 182, 183, *olektu* BrB 179, 182, *olektū* BrB 2 Chron 3, *olektu* 2 Chron 3_{11, 22, 44}, *olektu* (taisyta iš *olekciū*) 2 Chron 3_{30, 32, 43}, *olektū* Ezech 42 (greta *olekciū* Ezech 45, 2 Chron 4, Ezech 40), *olekciū* (viršuje — tu) Ezech 40 (5 k.); *slaptū* DK 17₃₂, 21₄.

XVI—XVIII a. lietuvių kalbos gramatikose pateikiama taip patriebalsinė daugiskaitos kilmininko forma, pvz., *moterū*, *piemenū*, žr. D. Kleino gramatikos 54, 55 psl., *dukteru*, *piemenu*, žr. D. Kleino „Compendiumo“ 33, 34 psl., *moteru*, žr. G. Ostermejerio gramatikos 31 psl., *moteru*, *akmenu*, žr. F. Hako gramatikos 255—257 psl., *dukteru*, *akmenu*, žr. K. Milkaus gramatikos 39, 40 psl., *akmenu*, žr. „Universitas“ 8 psl. ir kt. Tik G. Ostermejeris šalia *moteru* pateikia ir *i*-kaimenę daugiskaitos kilmininko formą *akmeniu* (30 psl.). Buvę šakiniai

priebalsinio linksniavimo žodžiai šiose gramatikose turi jau *i*-kamenį daugiskaitos kilmininką, pvz., *širdziu, nakciu*, žr. D. Kleino gramatikos 48 psl., *ausiu*, žr. ten pat, 43 psl., *szirdziu, danciu*, žr. G. Ostermejerio gramatikos 29 psl.³, *szirdziu, nakciu*, žr. K. Milkaus gramatikos 36 psl., *ausiu*⁴, žr. „Universitas“, 10 psl.

i-kamenė daugiskaitos kilmininko forma pasitaiko jau ir XVI–XVII a. paminkluose, pvz.:

1) M. Daukšos „Postilėje“: *ausių, mokiasčių* (dažnai), *šaknių, širdžių*⁵, *vandėnių* DP 139₁₂, *wundenių* DP 612₁₂;

2) J. Bretkūno raštuose: *ausių*⁶, *debesiu* BrP II 337, *dėbėsiu* BrB Ps 104, *debesiu* BrB Nah 9, Hiob 35 ir kt., *duriu* BrB 33 (2 k.), 35, 45, *menesiu* BrB 80, *šaknių, širdžių*⁵, *wandenių* BrP I 198₂₂ (2 k.), *ulekciu* BrB 12, *ulekcziu* BrB 14, *olekcziu* BrB Ezech 45, 40, 2 Chron 4, *moteriu* BrP II 34, *pirmunių* BrP II 327;

3) K. Širvydo raštuose: *akmeniu* PS I 29₁₄, 171₂₂, 189₂₄, 321₉, II 216₁₈, *ausių*⁵, *dukteriu* PS I 225₃₁, *nakčiu* PS II 1₆, *priežasciu* PS I 12₇, 47₇, II 29₆, 239₅, *priežasciu* PS I 231₂, 250₁₁, *šaknių, širdžių, žvėrių*⁵;

4) M. Mažvydo raštuose: *wandenių* 58₁₄, 466₁₈, 573₂, *wandeniump* 533₁₄, *švėrių*⁵;

5) M. Petkevičiaus katekizme: *wandenių* PK 50;

6) 1605 m. anoniminiame katekizme: *ausiump* 11₁₂;

7) 1653 m. Kėdainių leidiniuose: *prieg akmeniu* Su 53, *ausių, piemeniu* KnN 140₃, Su 132, *wandenių* Su 86, MKr 44, 46;

8) D. Kleino raštuose: *dėbesiu* KIG 416, *debesių* KIG 418, 433, 438, *wandenių* KIM 9, 33, 147;

9) 1701 m. Bytnerio „Naujajame testamente“: *ausių* D XVII 51, *ausiump* D XI 22, XVII 20, *durių* Mork XII 3, D XII 14, *akmenių* Luc III 8, *debesių* (2 k.), *wandenių* SJon I 15, VIII 10, 11, XI 1, XIV 2, 7, XVI 4, 5, XIX 6, *wiešpacių* Cor XXI 5, SJon XVIII 14, XIX 16, *zwerių* SJon VI 1.

Kaip matyti, XVI–XVII a. paminkluose dažniau *i*-kamenius daugiskaitos kilmininkus turi žodžiai, kurių ir vienaskaitos vardininke yra jau *i*-kamenė fleksija, pvz., *ausis, širdis, šaknis, žvėris, debesis* ir kt. Retai čia *i*-kamenės daugiskaitos kilmininko formas turi žodžiai, turį dar priebalsinę vienaskaitos vardininko formą, pvz., *piemu, vanduo, akmuo* ir kt. Tačiau pastarosios sutinkamos jau visuose peržiūretuose senuosiuose paminkluose, net Daukšos „Postilėje“, kur dar labai dažnos ne tik priebalsinės daugiskaitos kilmininko, bet ir priebalsinės vienaskaitos kilmininko bei daugiskaitos vardininko formos.

Dabar lietuvių literatūrinėje kalboje ir tarmėse dar plačiai vartojamos priebalsinės daugiskaitos kilmininko formos: *ausių, dūrų, pušų, šaknių, žuvių, žąsų; akmenių, piemenių, šunių, sėmenų, metmerių, vandenių; dukterį, moterų, seserį; debesį*. Tik jau vargu ar kur vartojamas daugiskaitos kilmininkas *mėnesų*, nors J. Jablonskis jį pateikia visose trijose gramatikose⁶.

³ G. Ostermejeris gramatikos 28 psl. nurodo, kad kaip *akis* linksniuojami ir *naktis, zweris, durris*.

⁴ „Universitas“ autorius 10 psl. nurodo, kad kaip *ausis, ausiu* linksniuojama *moteris, zasis, obelis, naktis, nosis, priežastis, zuwis, szirdis, puszis, woweris*.

⁵ Dėl metrikos žr. 74 ir sek. psl.

⁶ Žr. 1901 m. gramatikos 14 psl., 1919 m. gramatikos 26 psl. ir 1922 m. — 25 psl.

Retai kur dabar sutinkamas tarmėse dgs. klm. *širdū* (Linkmenys), retai vartojamas *žvėrū*⁷.

Žemaičių ir rytinių aukštaičių tarmėse greta priebalsinių šio linksnio formų dažnai vartojamos jau ir *i*-kamienės, pvz.:

1) *ausių, durių, nakčių, pušių, šaknių, žasių*⁸;

2) *akmenių* (Šilutė, Linkuva, Biržai, Linkmenys ir kt.), *akminių* (Švėkšna), *juozamenių* (Kvetkai, Rokiškis, Ukmergė ir kt.), *linkmenių* (Salantai), *liemenių* (Švėkšna, Girdiškė, Kvetkai ir kt.), *metmenių* (Švėkšna), *piemenių* (Kalnalis, Biržai ir kt.), *šunių* (Kretinga, Šilutė, Ukmergė, Laukuva, N. Radviliškis, Biržai, Rokiškis ir kt.), *tešmenių* (Plungė ir kt.), *rudenių, vandenių* (Kretinga, Šilutė, Adučiškis ir kt.);

3) *dukterių* (Šilutė, Girdiškė, N. Radviliškis, Biržai, Rokiškis ir kt.), *seserių* (Šilutė, Laukuva, Rokiškis, Troškūnai ir kt.);

4) *debesių* (Pagramantis, Girkalnis, Šakyna, Biržai, Raguva, Ukmergė, Šešuoliai).

Žymiai silpniau negu daugiskaitos kilmininkas priebalsinę fleksiją išlaikė vienaskaitos kilmininkas. Senoji indoeuropietiškoji priebalsinio kamieno daiktavardžių vienaskaitos kilmininko forma yra *akmenes*, plg. pr. *kermenes* „kūno“, sen. sl. *kamene* „akmens“, sen. ind. *aśmanah* „akmens“, lot. *Apolones*. Ši forma dar plačiai vartojama kai kuriuose senuosiuose lietuvių kalbos paminkluose, pvz.:

1) *viešpatės, pušės, širdės, žuvės*⁹;

2) *akmenės* DP 99₃₄, 153₃₂, 310₄₄, 312₃₀, *akmenes* DP 148₃₇, 264₄₂, 309₃₀, 573₄₀, 582₂₀, *akmenės* DP 186₂₃, *akmenes* DP 187₈, BrP I 128₁₃; *gelūnės* DP 454₄₂; *liėmenės* DP 603₂₇, *liemenės* DP 604₂₇, *liemenės* PK 186₁₃; *marūnės* DP 560₁₇; *piemenės* DP 174₁₇, *piemenės* DP 206₂₁, 207₃₇, 209₄₀, 210₂₈, 246₃₂, 247₁₄, 40, 48, *piemėnės* DP 248₂₁, *piemenėsp* DP 282₈, *piemenės* DP 505₁₂, *piemenės* DP 209₄₀, 210₃, 514₁₈, BrP I 61₁₃, II 170₁₁, 224₁₈; *pirmūnės* DP 107₂₀, *pirmūnės* DP 590₁₃; *stūmėnės* DP 330₈; *wandenės* DP 118₈, 526₄₈, *wandenės* DP 251₄₃, 271₄₀, 580₁₄, *wāndėnes* DP 252₂₉, *wāndenes* DP 196₉, 255₁₀, 264₄₃, 424₁₇, 570₄, 579₃₅, *wāndenes* DP 255₁₇, 30, 561₃₂, 575₂₉, *wāndenės* DP 290₈, *wāndėnės* DP 429₁₁, *wāndenės* D 451₃₈, *wāndenes* DP 227₅₃, 452₃₁, 476₂₂, *wāndėnės* DP 462₃₅, *wāndenes* DP 271₄₇, 527₂₈, 579₃₈, *wandenėsp* DP 579₃₈, *wāndenias* DP 481₁₇;

3) *dukterės* DP 70₄₄, 561₃₁, *dukterės* DP 116₄₉, *dukteres* DP 70₄₃, 367₄₈, 593₁₈, *mote^are^s* DP 20₃₈, *motėrės* DP 28₁, 50₇, 344₁₈, 440₁₄, 464₄₈, *móteres* DP 17₃₇, 28₉, 71₂₀, 21, *mótėrės* DP 69₈, *móteres* DP 69₄₆, 9, AK 71₉, 85₉, *mótėriās* DP 464₄₃, *motėriās* DP 493₁₉, *motėrės* DK 71₁₁, *móte^are^s* DK 85₃, *móteres* AK 85₈, *moterės* PK 5₁₇, 109₄, 20, 234₂₃, 235₉, PS I 219₁₁, 374₈, II 142₃;

4) *menesės* DP 595₃₈, *mėnesės* DP 573₄₀;

5) *dešimtes* DP 295₅₁, 500₁₄, *dėšimtės* DP 381₁₄, *dešimtės* DP 384₂₇, 391₄, *deschimtes* BrB 106, *dešymtes* DK 71₁₇, *išmintės* DK 140₁₈, *priešastės* DP 166₂₈, *priešastės* DP 167₄₈, *priešastės* DP 514₂₈, *slaptės* DK 18₂₈.

Dabar šios formos vartojamos jau tik rytinių aukštaičių it džiukų tarmėse (Skapiškio, Adomynės, Debeikių, Svėdasų, Utenos, Salako, Rimšės, Tverėčiaus,

⁷ Zr. 77 psl.

⁸ Zr. 74 ir sek. psl.

⁹ Zr. 74 ir sek. psl.

Daugėlišio, Linkmenų, Kaniavos, Marcinkonių, Veisiejų, Lėpalingio ir kt. apylinkėse), pvz.: 1) *ausės, ašės, žasės, širdės, pušės, žuvės, žvėrės*¹⁰; 2) *akmenės, atajuones* (Linkmenys), *atlikuones* (Linkmenys), *geluonės* (Linkmenys), *piemenės, šunės, vandenės* ir kt.; 3) *dukterės, moterės, seserės*; 4) *dešimtės* (Linkmenys, Tverėčius, Svėdasai, Kaniava). Kai kuriose rytinių aukštaičių tarmėse šios formos labai gajos. Pavyzdžiui, apie Linkmenis, Tverėčių jas turi net *i-* kamieno daiktavardžiai, plg. *ltes, grandės* (plg. pr. vns. vrd. *grandis*), *krūsnes, pažintės, prāpultes, pūsnes, svirtes, skiltės, tulžės, veřpstes, votės, ūgnės* (plg. sen. ind. *agnih* „ugnis“, lot. *ignis*), *ūsnes* ir kt.

Kitose lietuvių kalbos tarmėse šios vienaskaitos kilmininko formos jau nebevartojamos. Iš M. Daukšos raštų, atstovaujančių aukštaičių viduriečių tarmei, matyti, kad XVI a. jos buvo vartojamos žymiai plačiau. K. Būgos duomenimis, jo laikais Prienų ir Pūnios apylinkėse seniai tebesakę vns. klm. *šunės, žasės*¹¹.

M. Mažvydo, B. Vileto, J. Bretkūno, S. Vaišnoro, D. Kleino raštuose 1653 m. „Knygoje nobažnystės“, 1701 m. Bytnerio „Naujajame testament“ vartojama sutrumpėjusi, priebalsinė vienaskaitos kilmininko forma *akmens* < *akmenės*, pvz.: *akmens* Mž 224₉, 277₁₄, 448₉, EE 34₇, 52₈, 109₆₋₈, 197, 197₁₅, BrP I 172₇, 265₁₄, II 172₉, 331₇, 334, BrB 198, Matth 4, Ischm 17 ir kt., KIM 123, KIG 62₉, 371, BNT Luc VI 11, XX 16, 18, II 41, Jon II 6 ir kt., *ařmens* BNT Luc 24, *liemens* APM 11₁₀^b, 28₁₇^a, 21₁₁^a, *rudens* BrP II 193₈, 406₅, *stūmenspi* KIG 407, *piemens* BN I 36, *wandens* Mž 33₁₄, 55₅, 131₁₀, 224_{10, 12}, 233₁₀, 330₁₁, 569₄, E 25₉, 49₁₄, EE 43₅, 90₂, 142₂, 147₂₂, 158₁₁, 170₁₅, BrP I 138₉, 144₅, II 138, 173, 297, BrB 38, BrB Petr 3, Matth 10, Ps 32 ir kt., MT 85₁₅, 41₁₀^a, 65₉^b, KIM 63_{10, 12}, 119, KIG 249, 254, 279, 490, KnN 104₆^a, 263₇, BNT III 16, 42, Mork I 10, 2 Petr III 5, V 3, 4, Tim V 23, Jok III 12, *wandenspi* KIG 321, 323, *moters* BrP I 178₈, 181₈, 182₁₁, II 243, 259₇, 263₁₀, 268, 349₂₂, BrB 38, 82, 149 (2 k.), 150 (2 k.), 162, 164 (2 k.), 239, Mž 389_{1, 13}, PK 106₁₄, E 13, EE 178, KnN 188, *motersp* Mž 411, E 49; *sesers* BrB 45, *sesers* MT 233₆^a.

Pirmosiose lietuvių kalbos gramatikose pateikiamos taip pat sutrumpėjusios priebalsinės vienaskaitos kilmininko lytys. D. Kleinas savo gramatikoje greta vns. klm. *moteris, piemenio* || *piemenies* pateikia ir *moters, jenters, piemens* (54–55 psl.), nurodydamas, kad pastarosios formos dažnesnės: „Sutrauktas kilmininkas šioje linksniuotėje pasitaiko dažniau, pvz., *dukters, moters* vietoj *dukteries, moteries; akmenis* vietoj *akmenies*“¹². Tą patį D. Kleinas pabrėžia ir „Compendiume“: „Daugiskaitos vardininką, kaip ir vienaskaitos kilmininką, daugelis taria sutrauktai: *moters, dukters, piemens* vietoj *moteris, dukteres, piemenis*“¹³. F. Hakas paradigmoje greta *piemenio (eniės)*, *akmenio* pateikia ir *-en's*, pažymėdamas, kad „dažnai iš paskutinio vns. klm. skiemens *ie* išmetamas ir iš dviejų skiemenų pasidaro tik vienas skienuo, pvz.: *dukters* vietoj *Dukteries, Moters* vietoj *Moteris*“¹⁴. K. Milkus savo gramatikos 39 psl. pakartoja F. Hako

¹⁰ Zr. 74 psl.

¹¹ K. Būga. Lietuvių kalbos žodynas, I sąs., K., 1924, XXIX psl.

¹² Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, V., 1957, 151 psl.

¹³ Ten pat, 314 psl.

¹⁴ F. Haak. Vocabularium Lithuanico-Germanicum et Germanico-Lithuanicum..., Halle. 1730, 256 psl.

teiginis. G. Ostermejeris savo gramatikos paradigmoje duoda vienaskaitos kilmininko galūnes *-enio, -enies, -ens* (29 psl.), *-erės, -ers* (30 psl.), taip pat pabrėždamas, kad dažniau vartojamos „sinkopuotos“ formos¹⁵. Tik „Universitas“, parašyta rytinių aukštaičių tarmės pagrindu, nepažįsta sutrumpėjusių priebalsinių vienaskaitos kilmininko formų¹⁶.

Sprendžiant iš šių duomenų, priebalsinė vienaskaitos kilmininko forma *akmenes* sutrumpėjo į *akmens* vakarinėje Lietuvos dalyje dar prieš XVI a. Tokia forma dar vartojama XVIII–XIX a. žemaičių tarmės pagrindu rašytuose raštuose, plg. 1) 1787 m. „Žiwato“: *wądens* 60, 76, 83, 119, 138, 171, 241 (greta *akmenyis* ir kt.); 2) 1790 m. „Balso širdies“: *dukters* 217, *wandens* 159, 228 (greta dažnesnio *dukteries* ir kt.); M. Valančiaus „Žiwatū“: *moters* 10, 38, 41, 61, 62, 182, 140, 141 (2 k.), 128, 217, 271, *undens* 21, 49 (2 k.), 125, 138, 156, 179 (greta dažno *dukteries, akmenies*); 4) S. Daukanto „Būdo“: *undens* 4, 126, 191 (greta *akminijs, rudinijs* ir kt.); 5) L. Ivinskio „Genovaitės“: *liemens* 62, 152, *rudens* 41, 48, *teszmenis* 51, *wandens* 59, 86, 109, 6) J. Rupeikos „Jono isz Swisloczes“: *rudens* 82, *wandens* 6, 82, 118, 119, 138 (2 k.); 7) P. Gomalevskio „Aplankimo“: *rudens* 34, 53, 110, *wandens* 16, 56, 80.

Ši vienaskaitos kilmininko forma dabar dar plačiai vartojama aukštaičių vakariečių ir žemaičių tarmėje (tiksliau sakant, pietinėje žemaičių tarmės dalyje): Kybartų, Vilkaviškio, Kazlų Rūdos, Slavikų, Garliavos, Jurbarko, Seredžiaus, Gruzdžių, Joniškių, Šakynos, Vilkyškių, Pagramančio, Kražių, Nemakščių, Šaukėnų, Girkalnio, Viduklės, Girdiškės, Rietavo, Šilutės, Eržvilko, Kuršėnų, Kretingos, Kartenos ir kt. apylinkėse ir lietuvių žvejų tarmėje¹⁷, o taip pat Neringoje, pvz., 1) *akmeņs, juosmeņs, lenkmeņs* (Girkalnis, Viduklė, Nemakščiai, Girdiškė), *liemeņs, riemeņs, rudeņs, piemeņs, šuņs, tešmeņs, tešmiņs* (Šilutė), *vandeņs, želmeņs* ir kt.; 2) *dukteņs, seseņs, voveņs* (Vilkyškiai, Kražiai); 3) *obeļs* (Girkalnis, Girdžiai, Nemakščiai).

Tačiau ir čia priebalsinės vienaskaitos kilmininko formos vis labiau išstumiamos *i-* ar *-io-*kamienių formų. Jų vietoje vis dažniau vartojamos *akmenio, rudenio, piemenio* ir t. t., *dukteries, seseries* ir t. t. Toks priebalsinės vienaskaitos kilmininko fleksijos nykimas jau akivaizdus ir senuosiuose XVI–XVII a. paminkluose, kur greta priebalsinių formų vartojamos *io-*¹⁸ ar *i-*kamienės formos, pvz.:

1) *ausies* DP 130₄, BrB (dažnai), *širdies* DP 577₃₉, 30₃₆ ir kt. (viso apie 70 k.), *širdies* DK 117₁₇, 103₂₀, AK 85₁₅, Su 35, 84, 160, MKr 28, KnN 11₂₇, 15₁₁, 71, *širdies* DK 119₂₈, *širdies* 65₂₉, 146₁₂, *schirdies* BrP I 26, BrB (dažnai), *schirdies* Mž 74₁₇, 138₁₁, 71₅, 416₂, 519₁₅, E 64₈, EE 67₁₂, 155₁₂, MT 232 ir kt. (tik ši forma), *širdies* PS I 188, 41₃, 74₇, 18, 105₂₈, 111₅, 145₈, 29, *širdiesp* PS II 40₁₃, *schirdies* Mž 35₁₀, *širdies* KnN 7₁₃, 20₂₅, *širdies* PK 6₈, 21, 20, 47, 51, 31, 53, 64, 65 (2 k.), 78, 83, 95, 106 (4 k.), 249, Su 23, *širdies* KnN 12₁₀, *širdies* DP 100₆,

¹⁵ „Die Formae Synkopatae und apocopatae sind auch hier gebräuchlicher als die integrae“ (žr. K. G. Mielcke. Anfangsgründe einer Littauischen Sprachlehre..., Königsberg, 1800, S. 31).

¹⁶ Universitas Lingvarum Lituaniae..., Vilnae, 1737, p. 8, 9.

¹⁷ G. Gerullis—Ch. Stang. Lietuvių žvejų tarmė Prūsijoje, K., 1933, 35 psl.

¹⁸ Apie *io-*kamienės formas žr. J. Kazlauskas. *i-* linksniavimo daiktavardžių perėjimas į *io-* linksniavimą. — Vilniaus un-to Mokslo darbai, XXVI, V., 1958, 33–50 psl.

schakniesp BrP II 301₈, *šaknies* PS I 82₂₆, II 65₁₀; *wieβpaties* PS I 19₂₆ ir kt. (tik PS I d. apie 20 k.), *wieβpaties* DP (labai dažnai), DK (30 k.), AK (dažnai), PK, Su (dažnai), VE, EE (dažnai), *szweries* BrB 18, 126, 137, 149 ir kt., *βuwies* BrP II 359₂;

2) *akmenies* DP 181₅, *liemenies* DP 605₃₉, Su 42, 249, MKr 43, *marūnies* DP 33₄₄, 542₅₁, 560₂₀, 567₃₈, *marūniesp* DP 211₄₁, *palikūnies* DP 443₄, *páklaidūnies* DP 441₁₃, *piemenies* DP 69₁₉, *piemenies* DP 86₁₈, 289₄₀, *piemenies* DP 191₃₀, BrP II 66₁₄, 221₈, 274₉, SzD 129, Su 100, 101 (2 k.), 134, *piemeniesp'* Su 101, *piemini-*
nies BrP II 224₁₈, *pieminiessp* BrP II 224₁₀, *piemenies* PS I 281₁₆, *pījumēnies* MKr 59, 73, 74, *stūmeniesp* EE 119₁₄, *stūmeniesp* DP 332₁₁, *stūmeniesp* DP 125₄₇, *stomēniesp* BrP II 393₇, *semenies* metas SzD 236, *semenies* Menesio BrP II 337₁₅, *semeniesp* Su 47 (2 k.), *schunies* BrP II 220₂₃, *βunies* SzD 40₆, Su 46;

3) *dukteriés* DP 114₄₆, *dukteries* SzD 410, *sesseries* MT 223₈, *móteriesp* DP 71₂₀, *moteriesp* BrB 31, *moteries* DP 293₁, PK 237, MT 215₆, 220₂, 221₁₄, 229₁₃, 229_{7,8}, 231₇;

4) *debesies* DP 591₄₁, PS II 21₁₂, BrB 144 (2 k.), 147, 174 (2 k.), 189, 192, 204 (2 k.), 277 (2 k.), Su 57, *mēnēšies* DP 14₁₀, *mēnesies* DP 542₃, *Menesies* MT 237₁₃;

5) *defimties* BrP I 179₁₁, Su 187, *deschimties* BrB 157, *deschimties* MT 95_b, *priežasties* DP 297₂₀, 335₂ (viso apie 15 k.), PS I 343_{2,7}, II 61₇, PK 45, 81, Su 203 ir kt. (dažnai), *priežasties* DK 120₁₁, *prežasties* BrP I 10₃, *išmintiés* DK 102₂₈, AK 67₃₀, *išminties* AK 68₃, 29₃₄, 102_{2,7}, *išminties* PK 58, 83, *mokēstiés* DP 290₇, *mokēstiés* DP 96₃₈, 384₄₅, *mokiēsties* PS II 8₈.

Daugiskaitos vardininkas taip pat iš dalies dar turi išlaikęs indoeuropietiškąją priebalsinę formą, plg. liet. *akmens* ir sen. sl. *kamene*, gr. *πομῆνες*, sen. ind. *svānaḥ* ir kt. Daukšos „Postilėje“ šios formos vyraujančios, plg.:

1) *dantes*, *dures*, *viešpates*, *pušes*, *širdes*¹⁸;

2) *akmenes* DP 573₃₂, *akmenēs* DP 42₁₀, *akmenes* DP 106₄₂, *akmenes* DP 575₄₅, 47, *pálikūnēs* DP 246₃₂, *palikūnēs* DP 459₂₈, *páklaidūnēs* DP 282₄₃, *piemenes* DP 37₄₄, 49_{2,7}, 514₁₈, 558₉, 611₂₂, *piemenes* DP 246₁₁, 609₁₄, *piemenēs* DP 379₃₈, *piemenēs* DP 382₂₈, *piemenes* DP 383₁, *piemenēs* DP 388₂₈, *piemenēs* DP 409₁₈, 445₁₀, *piemenes* DP 557₄₁, *pirmūnēs* DP 590₁₃, *semenes* DP 90₁₆, *βūnēs* DP 116₂, 157₄, 188₃₅, 269₉, 271₈₅, *βunes* DP 271₁, 270₃₈, 583₂₀;

3) *dūktērēs* DP 64₉, 175₁₃, *dūkteres* DP 425_{5,12}, *dūkteres* DP 38₁₂, 171₃₄, *dūkteres* DP 424_{29,42,34,52}, *dūkteres* DP 424₄₄, *dukteres* EE 28₂₂, DP 66₄₁, PS I 55₁₅, II 124₁₀, 128₁₈, *dukters* BrB 171, BrP I 386, II 196_{2,7}, 436; *móteres* DP 52₁₈, 189_{22,25}, 564₄₂, 612_{25,27}, 523₄₂, 565₁₁, *móterēs* DP 139₃₄, 413₄₅, 471₃₈, *móteres* DP 125₃₁, 141₉, 277₁₈, *móterēs* DP 276_{1,7}, *móterēs* DP 277₈, *móterias* DP 474₃₁, *móterias* DP 481₁₈, 490₄, *moterēs* DP 179₂₀, 624₅, PS II 235₂₀, 236₂, 252₁₄, 254₈, Su 235 (2 k.), KIM 55, 85, 100, KIG 42, *moters* BrP II 264₂₂, 349, I 399₅, BrB 169, 223; *šeseres* DP 490₄, *seseres* DP 548₇, PK 28₁₈, 192₅, 198₂₂, 203, 207, 208₁₈, 209, 210₂₃, 212₂₂, 207₁₉, 213₁₁, 219₂₃, 231₁₈, KnN 271₁₈, Su 235, *šeseres* KIG 545, *sesers* PK 185₁₈;

4) *dēbeses* DP 2₈, *de^abesēs* DP 7_{1,7};

¹⁸ Zr. 74 psl.

5) *dėšimtes* DP 428₁, *gėntes* DP 285₂₅, 308₂₆, 31, *gentes* DP 382₃₄, 462₁₀, *gentes* DP 463₄, *gėntės* DP 539₄₅, *priežastės* 352₄₂, *priežastes* DP 91₄₅, 152₄₀.

Šios formos vartojamos 1605 m. anoniminiame katekizme, M. Petkevičiaus katekizme, K. Širvydo raštuose, pvz.: *akmenes* PS I 354₁₇, II 1₇, 15₉, 107₂₄, *ašmenes* SzD 189, 190, *piemenes* PK 158₄, PS I 286₁₇; *dantes*, *seseres*, *dukteres*, *moterės*, *pirmūnes* SzD 203, *semenes* SzD 335, *šermenės* SzD 283, *βunes* PS I 286₁₂, PK 210₆, *wandenės* PK 59₂₄, *viėšpatės*, *wundenės* PS I 355_{16,18}, *smagienės* PK 56. Kituose peržiūrėtuose senuosiuose lietuvių kalbos paminkluose jos jau retos. Čia sutinkamos tik: *piemenės* Su 16₂₀, *akmenes* K1G 77, *akmenes* K1G 79₆, *βunes* KnN 17₁₃, 268₁₁, Su 60, 140, 214, *schunnes* MT 94₃₁, *wandenės* MT 45₁₅.

Dabar jos vartojamos jau tik rytinių aukštaičių ir dzūkų tarmėse greta priebalinių viėnaskaitos kilmininko formų (Skapiškio, Svėdasų, Rimšės, Linkmenų, Tverėčiaus, Daugėliškio, Adomynės, Veisiejų, Leipalingio ir kt. apylinkėse), pvz.: 1) *aūses*, *āšes*, *daītes*, *dūres*, *pūšes*, *žāses*, *žvėres*; 2) *ākmenės*, *āšmenės*, *pieemenės*, *sėmenės*, *stōmenės*, *aūdmenės*, *māžmenės*, *mētmenės*, *daugmenės*, *smāgenės*, *sklėmenės*, *šūnės* (dar ir aukštaičiuose vakariečiuose), *vāndenės*; 3) *dīteverės* (Dusetos), *dūkterės*, *mōterės*, *sēsėres*, *vōverės* (Dusetos); *ōbeles*.

Pirmosiose lietuvių kalbos gramatikose ši daugiskaitos vardininko forma atstovaujama silpnai. D. Kleinas pirmojoje lietuvių kalbos gramatikoje dar pateikia paradigmoje dgs. vrd. *Piemenės* greta *piemens* (55 psl.), *Moterės* (54 psl.). Bet „Compendiume“ pateikia jau tik *Piemenis* (34 psl.; greta *dukterės* 33 psl.), nurodydamas, kad „daugiskaitos vardininką, kaip ir viėnaskaitos kilmininką, daugelis taria sutrauktai: *moters*, *dukters*, *piemens* vietoje *moterės*, *dukterės*, *piemenis*. Daugiskaitoje, ypač žemaičiuose, sakoma ir *moteris*, *dukteris*, o Didžiojoje Lietuvoje, priešingai, *Piemenės* vietoj *Piemenis*“²⁰. F. Hakas, K. Miikus, G. Ostermejeris, P. Ruigys, „Universitas“ pateikia tik *i*-kamenius daugiskaitos vardininkus²¹.

Sutrupėjusias daugiskaitos vardininko lytis gramatikose duoda tik D. Kleinas ir G. Ostermejeris. Senuosiuose paminkluose šios lytys taip pat labai retos, pvz., *akmens* BrB 221, *piemens* BrB 99, K1G 48, *metmens* M 176, *szermens* M 274, *wandens* KnN 119_{18,2}, *dukters*, *moters*, *sesers* (žr. 67 psl.).

Dabar lietuvių kalbos tarmėse sutrupėjusios daugiskaitos vardininko lytys taip pat vartojamos ne taip plačiai, kaip tos pačios viėnaskaitos kilmininko lytys. Jas dabar vartoja aukštaičiai vakariečiai pietiečiai, veliuoniečiai ir pietinė žemaičių tarmės dalis (Kybartai, Vilkaviškis, Pilviškiai, Šakiai, Slavikai, Kazlų Rūda, Jurbarkas, Smalininkai, Eržvilkas, Girkalnis ir kt.), pvz., *ākmens*, *kēpens*, *krēkens*, *piemens*, *raūmens*, *sėmens*, *sklėmens*, *smāgens*, *želmens*, *žiōmens*, *dūkters*, *sēsers*, *vōvers* (Jurbarkas)²².

²⁰ Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, 314 psl.

²¹ *akmenis*, žr. F. Hako gramatikos 257 psl., *akmenys*, žr. K. Milkaus gramatikos 49 psl., *akmenis*, žr. G. Ostermejerio gramatikos 30 psl., *piemenis*, *akmenys*, žr. P. Ruigio — 35 psl. Tiesa, *r*-kamenas šiose gramatikose daugiskaitos vardininke turi galūnę *-es*, pvz., *moterės*, žr. Hako — 255 psl., *dukterės*, žr. Milkaus — 39 psl., *moterės*, *-ers*, G. Ostermejerio — 30 psl., *moterės*, žr. Ruigio — 34 psl. Bet čia gali būti *ė*-kamenės formos.

²² XIX—XX a. pr. gramatikų paradigmos (A. Sleicherio, F. Kuršaičio, J. Jablonskio ir kt.) pateikiamos sutrupėjusios dgs. vrd. lytys: *akmens*, *dukters*.

Žemaičių (Kražiai, Viduklė, Pagramantis, Telšiai, Rietavas, Šaukėnai, Kuršėnai, Kretinga ir kt.) ir aukštaičių vakariečių šiauriečių tarmėje (Joniškis, Gruzdziai, Šakyna ir kt.) priebalsinių daugiskaitos vardininko *akmens*, *sesers* ir kt. formų nėra, nors priebalsinės vienaskaitos kilmininko formos *akmens*, *sesers* ir kt. čia dar vartojamos. Priebalsinio kamieno daugiskaitos vardininkas čia turi jau *i*-kamenę formą, pvz., *akmenys*, *vandenys* ir kt.

Vis labiau įsigali *i*-kamenė daugiskaitos vardininko forma. Ji labai dažnai vartojama ir tose tarmėse, kur dar vartojamos priebalsinės formos. Senuosiuose lietuvių kalbos paminkluose taip pat vartojamos jau ir *i*-kamenės formos, pvz.:

1) *ausys* EE 112, *ausis* Su 187, 188, *duntis* SzD 319, *ausis* DP 176₉ ir kt., *širdis* PS I 276₃₀, *duris* EE 190, PK 115, Su 266, *žwėris* PS I 330₁₃, *žuwis* PS I 371₂, *širdis* PK 19, *žweris* PK 67, *žuwis* Su 161, *širdis* MKr 10, *schirdis* EE 68₁₋₂, 69, 12, 76, 85;

2) *móteris* DP 277₂₀, *dukteris* EE 214₁₅, Su 260, *moteris* E 40, 49, 50₁₋₅, EE 150, Su 83, 84, 262, 264;

3) *priežastis* DP 221 ir kt., *krutis* EE 56, 214, Su 64, 260, K1G 20, *deschintis* EE 131.

ИЗ ИСТОРИИ СКЛОНЕНИЯ ОСНОВ НА СОГЛАСНЫЙ

И. КАЗЛАУСКАС

Резюме

В статье исследуется развитие форм род. пад. ед. и множ. ч. и им. пад. множ. ч. основ на согласный. Особенно хорошо сохранилась форма основ на согласный в род. пад. множ. ч. Это объясняется тем, что эта форма совпала с той же формой самых продуктивных основ (ср. *akmenių* и *vaičių*, *žmonių*). Но уже в древних памятниках замечается усиливающееся начало исчезновения этой формы, ср. *akmenių*, *piemenių*, *vandenių*, *dukterių*, *moterių* *debesių* и др.

Значительно хуже в древних памятниках, в диалектах литовского языка (тоже и в литературном языке) форму основ на согласный сохранил род. пад. ед. и им. пад. множ. ч. Несокращенные формы на *-es* (*akmenes*) этих падежей употребляются в трудах М. Даукши, М. Петкявичюса, К. Ширвидаса, в анонимном катехизисе 1605 г., сокращенные (*akmens*) — в трудах представителей западной Литвы (М. Мажвидас, Б. Вилентас, И. Бреткунас, С. Вайшнорас, Д. Клейн и др.), причем сокращенные формы им. пад. множ. ч. очень редко встречаются в древних памятниках. Теперь древняя несо-

крацённая форма абодвух падежэй яшчэ ўжываецца ў ўсходнаўкшайтэйскім, дзукскім дыялектах. У XVI в. яна ўжывалася шырэй, так як у творах М. Даукшы, прадстаўляючага сярэдняўкшайтэйскага дыялекта, ўжываецца часта. У некаторых гаворках гэтая форма ўтрымаецца так устойліва, што аказвае ўплыў на асновы на *-i*. Сокрацённая форма абодвух падежэй (*akmens*) цяпер ўжываецца ў заходнаўкшайтэйскім дыялекце і ў частцы жемайтскага, к тэму гэтая форма ім. пад. множ. ч. — значыць рэдка.

SANTRUMPOS

- AK — Katechizmas Aba Pamokimas... Untrukart iszspaustas Wilniuy 1605. Cituojama pagal E. Sittig. Der polnische Katechismus des Ledezma und die litauischen Katechismen des Dausza und des Anonymus vom Jahre 1605, Göttingen, 1929.
- APM — Apie popieszischkaie missche (jrišla kartu su MT).
- BNT — Naujas Testamentas..., Karaliaučiuoj, Metu MDCCI.
- BrB — Biblia tatali esti Wissas Schwentas Raschlas, Lietúwischkaj pergúlditas per Janą Bretkūną Lietúwos Pleboną Karaliaučiuie, 1590, 1—VIII t. Iš pirmųjų dviejų tomų cituojama rankraščio puslapias.
- BrP — Postilla... Per Jana Bretkuna Lietuwos Plebona Karaliauciuie..., 1591 (1—II d.).
- dgs. — daugiskaita.
- dial. — dialektų.
- DK — Katechismas arba mokslas kiekvienam kriszczionii priwalvs... per Kuniga Mikaloju Dausza..., Wilniue, 1599. Cituojama pagal E. Ziligo 1929 m. leidimą.
- DP — Postilla Catholica... Per Kūniga Mikaloiv Davksza..., w Wilniui, 1599. Naudolasi 1926 m. fotografuotiniu leidimu.
- dvs. — dviskaita.
- E — Enchiridion Catechismas maszas... per Baltramieju Willentha..., Iszspaustas Karalauczui..., Metu... MDLXXIX.
- EE — Euangelias bei Epistolas... per Baltramieju Willenta..., Karalauczui..., Metu, MDLXXIX.
- gal. — galininkas.
- got. — gotų.
- gr. — graikų.
- het. — hetitų.
- jn. — įnagininkas.
- k. — kartas.
- klm. — kilmininkas.
- KIG — D. Klein. Naujos Giesmjų Knigos..., Karalauczuje, 1705.
- KIM — D. Klein. Naujos labbay Priwalingos Ir duszoms naudingos Maldu Knygeles..., Karalauczuje, 1704.
- KnN — Kniga Nobaznistes Krikščioniskos..., Kiedaynise, 1653.
- KZ — Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, Göttingen.
- lat. — latvių.
- lot. — lotynų.
- liet. — lietuvių.

- M — Littauiſch-deutſches und deutſch-littauiſches Wörterbuch von Chriſtian Gottlieb Mielcke, Königsberg, 1800.
- MKr — Maldos Krikſcioniſzkos..., Kiedainiſe, 1653.
- MT — Margarita Theologica... per Simona Waiſchnora..., Karaliaucziuiė, 1600.
- Mž — M. Mažvydas. Seniausiėji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 m. Spaudai parūpino J. Gerulis, K., 1922.
- PK — M. Petkevičiaus katekizmas. Cituojama iš J. Balčikonio 1939 m. foto-
grafuolinio leidimo.
- plg. — palygink.
- pr. — prūsų.
- PS — K. Syrvids. Punktai sakimu (Punkty kazań), Teil I, 1629, Teil II, 1644.
Cituojama iš F. Špechto 1929 m. leidimo.
- pvoz. — pavyzdžiui.
- rus. — rusų.
- R — Littauiſch-Deutſches und Deutſch-Littauiſches Lexicon von Philipp
Ruhig, Königsberg, 1747.
- sen. ind. — senovės indų.
- sen. sl. — senovės slavų.
- Su — Summa Aba Trumpas iſzguldimas Ewangeliv..., Kiedayniſe, 1653.
- sen. ſv. — senovės ſvedų.
- sen. vok. aukšt. — senovės vokiečių aukštaičių.
- SzD — Dictionarium trium lingvarum..., Vilnae, 1713.
- vrd. — vardininkas.
- vt. — vietininkas.
- vns. — vienaskaita.
-